

Mellom vern og utvikling?

Under naturtoppmøtet i Canada har Norge gått inn for at det skal vernes minst 30% av naturen, både på land og hav. Dagsavisen har 10.12.2022 intervjuet 10 ordførere i store naturkommuner, som alle går mot at det skal vernes mer i deres områder. Finnes det noen løsning på dette?

All grunn til alarm!

FNs generalsekretær slår alarm om at vi fører krig mot naturen og dermed også ødelegger grunnlaget for menneskenes framtid på jorda. Det er all grunn til å reagere og vi trenger internasjonale tiltak som kan stoppe avskogning, forørkning, ødelegging av matjord, forurensing av luft og vann, arealinngrep som fjerner livsgrunnlaget for dyr og planter og ikke minst klimaendringer. Å verne en viss prosent av jorda kan være et godt tiltak, men det holder ikke dersom vi fortsetter å rasere det gjenstående og vi må også spørre hva som ligger i begrepet "vern". Hva er det som skal vernes og hva skal det vernes mot?

Trenger vi mer "utvikling" og "verdiskaping"?

Verdens befolkning har nettopp passert 8 milliarder. Samtidig går bestandene av ville dyr drastisk ned. Det drives rovdrift på jordas ressurser av olje, gass og mineraler. I Norge forbruker vi som om vi skulle hatt tre jordkloder. Likevel planlegges det for stadig mer utvinning, stadig høyere forbruk, stadig mer bruk og kast. Det er ikke mer av denne utviklinga vi trenger. Vi trenger måtehold, utjevning, resirkulering og å ta vare på det vi har. Vi trenger ikke mer "verdiskaping" for økonomisk profitt, vi trenger å se verdien i den naturen vi har. Og vi trenger å ta vare på og utvikle våre tradisjonelle primærnæringer: jordbruk, reindrift og kystfiske.

Regjering uten troverdighet

Norge fører ikke en politikk for et helhetlig naturvern, og har aldri gjort det. I stedet har man delt opp naturen etter kunstige grenser og sagt at på ene sida skal ingenting kunne gjøres, på andre sida er det fritt fram for å rasere. Denne inndelinga har skapt konflikter i forhold til dem som har levd i og av naturen, av reindrift og utmarkshøsting. Samtidig har skiftende regjeringer i seinere år ikke bare gitt tillatelser til store naturinngrep, men hatt det som politisk strategi å utvikle næringer som gir store endringer i landskapet og i livsgrunnlaget for planter, dyr og naturbaserte næringer. Vi har ei regjering som snakker med kløyvd tunge. Når den nå snakker om økt naturvern har den null troverdighet etter å ha gitt tillatelser til dumping av flere hundre millioner tonn gruveavfall i Repparfjorden, Førdefjorden og Bøkfjorden, etter å ha rasert reinbeiteområder med vindkraftindustri og etter å gi stadig nye konsesjoner til oppdrettsanlegg som er i ferd med å ta livet av både fjorder og lakseelver.

Er ordførerne mer troverdige?

Hovedoppslaget i Dagsavisen er med ordføreren i Guovdageaidnu, Hans Isak Olsen. Han begrunner sin motstand mot vern med at dette kommer i strid med tradisjonelt samisk naturbruk. Det er et reelt argument som har stor oppslutning i hans kommune. Det han ikke nevner er at han representerer den eneste valglista i denne kommunen som ved siste valget gikk inn for både økt gruvedrift og vindkraft. De to andre ordførerne fra Finnmark som er intervjuet, fra Tana og Porsanger, har også tatt til orde for store naturinngrep og begge fått stor lokal motstand mot dette. Felles for disse er at

de er utbyggingsivrige politikere som gjerne ofrer naturen, men som utnytter forståelig motvilje mot vernesystemet for å hindre alt vern.

Hva er et fornuftig vern?

Naturvern må aldri bli redusert til et spørsmål om prosenter. Vi trenger ikke bare naturreservat og nasjonalparker langt til fjells der få av oss noen gang kommer. Vi trenger en levende natur der vi lever, fisker, jakter, plukker bær, sopp og nytteplanter, jogger eller går på tur med eller uten hund. Vi trenger levende natur i byer og tettsteder, vi trenger å ta vare på naturmangfoldet, også det som ennå ikke står på ei rødliste. Vi trenger levende beitenæringer som utnytter utmarka til å skaffe oss godt og sunt kjøtt og råvarer til klær og husflidsartikler. Vi trenger å ta vare på kulturen og kunnskapen som ligger i tradisjonell bruk av utmarka og plantelivet som er avhengig av beite.

Den internasjonale naturvernunionen opererer med en vernekategori som kan kalles "verna bruksområde". Under forarbeidet til naturmangfoldloven ville bl.a. Sametinget ha denne verneformen innført i Norge. Det blei avvist av norske myndigheter med argumentasjonen "bruk er ikke et mål med vern". Her er mye av vernekonfliktene i et nøtteskall: Skal vi verne for å bevare tradisjonell og bærekraftig bruk, eller skal vi verne mot denne?

Hva må gjøres?

Dersom man ønsker både å gjøre vernetiltak som monner og samtidig redusere konfliktene rundt vernesystemet, har vi noen forslag:

1. Stopp all utbygging av vindkraft på land og hav.
2. Forbud mot all dumping av gruveavfall i naturen, på land og hav.
3. Stopp utbygging av hyttefelt i inngrepsfri natur
4. Innfør vernekategorien "verna bruksområde" for nye verneområder og gjør denne til hovedform for vern i samiske bruksområder.
5. Sats på utvikling av gjenvinningsanlegg for metaller og plast i Norge.

Naturvernforbundet i Ávjovárri

Artikkel i Dagsavisen 10.12.2022

Ordførere vil ikke verne mer natur. – Jeg kaller det kolonisering og frarøving

Ordførere i flere av landets arealmessig største kommuner sier nei til mer vern av natur i egen kommune.

– Varning av naturområder er fremmed for oss sameer. Den vestlige verdens misforståtte syn på vern er mer ødeleggende enn vern ved bruk, sier Hans Isak Olsen, ordfører i Kautokeino, landets største kommune i utstrekning. (Foto: Nils Runar Hætta)

Av [Tor Sandberg](#)

– Kautokeino kommer til å motsette seg alt vern av våre naturområder, sier Hans Isak Olsen, ordfører i landets aller største kommune i utstrekning.

– **Jeg kaller det kolonisering og frarøving, fortsetter Olsen, som representerer Kautokeino Fastboendes Liste.**

Heller ikke ordfører Helga Pedersen i Tana, vil ha mer lokalt vern.

– Jeg er svært negativ til mer vern i Tana kommune. Vi er en av landets største kommuner i areal, men har i realiteten svært lite areal tilgjengelig for næringsutvikling, sier den tidligere fiskeri- og kystministeren og nestlederen i Ap.

Vil verne 30 prosent av alt

Under det pågående naturtoppmøtet i Montreal er vern av mer natur et sentralt tema for mer enn 100 land.

– Norges ambisjoner, som del av to høyambisjonskoalisjoner, ledet av Storbritannia, Frankrike og Costa Rica, er en avtale som omhandler vern av 30 prosent av klodens arealer, opplyste klima- og miljøminister Espen Barth Eide (Ap) til Dagsavisen [i oktober](#).

Ved inngangen til 2022 var 17,6 prosent av landarealene og 3,6 prosent av havarealene i Fastlands-Norge vernet, ifølge SSB. Det må dermed opprettes mange flere nasjonalparker, naturreservater, landskapsvernområder og marine verneområder hvis målet om 30 prosent vern skal oppnås her til lands.

For Svalbard og Jan Mayens del, er allerede mesteparten vernet, 68,3 prosent av landarealene og 92,5 prosent av havarealene, viser SSBs oversikter.

Norge og de andre mer enn 100 landene som ønsker vern av 30 prosent av klodens arealer, vil dessuten at dette skal skje allerede innen 2030.

Det vil i så fall ikke skje uten sverdslag her til lands, går det fram av tilbakemeldinger Dagsavisen har fått fra ordførere i kommuner som alle er blant landets 25 største i utstrekning.

Et av målene med det pågående naturtoppmøtet i Montreal er å bli enig om tiltak som fører til at vi har mer natur i 2030 enn i dag. Norge er blant ett av mer enn 100 land som ønsker vern av 30 prosent av alle land- og havområder i løpet av de kommende åtte årene. (CHRISTINNE MUSCHI/Reuters)

– Bruker hver kvadratmeter

Innenfor Kautokeinos grenser er det allerede både et naturreservat og en nasjonalpark, noe ordføreren ikke har mye til overs for.

– Det å opprette verneområder og nasjonalparker i Kautokeino kommune er den største inntrengingen og koloniseringen av disse områdene, sier Hans Isak Olsen.

Ifølge ham er også et solid flertall av innbyggerne i Kautokeino imot ethvert vern av «våre arealer».

– Det har befolkningen vist med sine underskrifter, der over 70 prosent av befolkningen protesterte mot opprettelsen av nye verneområder i vår kommune. Denne holdningen mot vern er siden blitt enda sterkere, sier Olsen.

– Varning av naturområder er fremmed for oss samer. Vi mener at det beste vernet er bruk, og at du etter bruk forlater området slik det var da du kom til stedet. Dette er også barnelærdommen vi gir videre til våre etterkommere. Det være seg fiskevann, multemyrer, vedskog og andre områder som benyttes. Samene har aldri hatt behov for å verne naturen siden bruken er basert på bærekraft, fortsetter Olsen.

– Den vestlige verdens misforståtte syn på vern er mer ødeleggende enn vern ved bruk. De beste fiskevannene, med blant annet arten sik i vår kommune, blir ødelagt hvis det ikke fiskes. Det samme gjelder øvrig innhenting av naturens inntomme. Hva skal man med naturen når den ikke lenger kan brukes til annet enn å traske rundt og se på den? Områdene er ødelagt for den samiske befolkningen når man ikke lenger kan høste av dem.

– Kautokeino kommune er Norges største i landareal, men det vil ikke si at dette er områder som ikke er i bruk. Vår største næring, reindrifta, bruker hver eneste kvadratmeter i vinterhalvåret. Resten av året er det de fastboende samene som nyttiggjør seg av de samme områdene, påpeker Olsen også.

– I stedet for å vedta mer vern bør man sette inn målrettede tiltak for å ta vare på naturen der man ser at det er behov, mener Helga Pedersen, ordfører i Tana, landets femte største kommune i utstrekning. (Vidar Ruud/NTB)

– Påvirker naturen negativt

Også ordfører Helga Pedersen i Tana, har innvendinger mot vernet av natur som allerede har skjedd i hennes kommune.

– Tana har flere naturreservater i dag, blant annet i Tanamunningen. Det er sterk tilslutning i befolkningen til at man skal ta vare på den veldig spesielle naturen i dette området, men vernebestemmelsene har også medført restriksjoner som påvirker naturen negativt, opplyser Pedersen.

– Blant annet er det tradisjonelle uttaket av sel i Tanamunningen blitt forbudt. Selen er en av laksens predatorer, og det framstår mildt sagt uheldig at opprettelsen av naturreservatet betyr at selen nå fritt kan forsyne seg av tanalaksen når den skal opp i vassdraget. Tanalaksen er nå i en kritisk tilstand, og elva har vært stengt for fiske i to år.

– **Vår erfaring er derfor at det ikke er noen tydelig sammenheng mellom vern og det å ta vare på naturen.**

Årsaken til at Tana kommune, til tross for å være landets femte største i utstrekning, har «svært lite areal tilgjengelig for næringsutvikling» (som Pedersen nevner i starten av denne saken), har å gjøre med reindrifta i kommunen.

– Reindrifta er en viktig næring hos oss, noe som legger sterke begrensninger på hvordan vi kan bruke utmarka, påpeker Pedersen.

– I stedet for å vedta mer vern bør man sette inn målrettede tiltak for å ta vare på naturen der man ser at det er behov, mener hun.

– For eksempel har vi i Finnmark gjennom flere år etterlyst kraftfulle tiltak mot pukkellaksinvasjonen som man har visst om lenge, og som er en eksistensiell trussel for den atlantiske laksen. Det er her og nå vi trenger kraftfulle tiltak for å ta vare på laksen vår. Generelle vedtak om vern betyr ingenting for de naturverdiene som står på spill hos oss.

– **Ikke mer natur å avse**

Også andre ordførere peker på at opprettelsen av verneområder har fått negative konsekvenser for deres kommuner.

– Vi er i praksis avskåret fra næringsvirksomhet utover bygg og anlegg, handel og service, beitenæringene, forsvar og småskala reiseliv, sier ordfører Aina Borch (Ap) i Porsanger.

Hun viser til at rundt 70 prosent av kommunens arealer allerede er vernet eller båndlagt «til statlige formål».

– Det være seg nasjonalpark, myrområder, furuskog, nasjonal laksefjord med mer, i tillegg til Forsvarets båndlegging av skytefelt. Vi er også den største reinbeiteskommunen i Norge om sommeren, forteller Borch.

– **Jeg kan ikke som ordfører se at vi har mer natur å avse til verneformål, fortsetter hun.**

– Det betyr ikke at formålet er uviktig. Jeg håper verden følger i vårt fotspor, og at en klarer å bli enige om å begrense nedbygging av viktig natur. I forlengelsen av dette er det også på sin plass å spørre staten hvordan båndlegging og vern til statlige formål skal kompenseres, jevnfør grunnrentedebatten som pågår på andre områder. Vi har bittesmå eller ingen muskler til å konkurrere om ny næringsaktivitet i vår kommune.

Det var 3.211 verneområder i Fastlands-Norge og 31 verneområder på Svalbard og Jan Mayen ved inngangen til 2020, ifølge SSB. Bildet viser Galdhøpiggen i Jotunheimen nasjonalpark. (Erik Johansen/NTB)

– **Er næringsbegrensede**

I likhet med Borch er Reidar Bolling Rødli (Ap), ordfører i Lierne, opptatt av kompensasjon når verneområder blir opprettet. Lierne har i dag to nasjonalparker og flere naturreservater og verneområder som omfatter mer enn 30 prosent av kommunens arealer, forteller han.

– Jeg savner en diskusjon om kompensasjon for at vi «avgir» store områder til fellesskapet. Der det drives næringsvirksomhet som vannkraft, vindkraft og havbruk, kompenseres kommunene gjennom ulike ordninger. For oss er det næringsbegrensende med store områder båndlagt i tillegg til at vi er kjerneområde for bjørn, påpeker Rødli.

– **Jeg ser helt klart verdien av at storsamfunnet vedtar vern av natur, men da må samfunnet samtidig stille opp med bedre kompensasjonsordninger som gjør det levelig her, understreker han.**

Ordfører Hilde Nyvoll (Ap) i Nordreisa kommune, hvor «omtrent en tredel» av arealene er vernet, har gjort seg lignende tanker.

– Nordreisa kommune synes at kommuner som stiller sine arealer til disposisjon for verneformål, bør få vederlag for dette fra staten ved at deler av grunnrenteskatten utbetales til disse kommunene, sier Nyvoll.

Også ordfører Arnt Einar Bardal (Sp) i Snåsa er enig i det.

– Kommuner som har avsatt store arealer til vern bør kompenseres for dette, i likhet med havbruk, vann- og vindkraft og frivillig vern av skog, sier Bardal.

– Jeg støtter vern, men ikke vern som båndlegger bærekraftig bruk av naturressurser for matproduksjon og industri, eksempelvis havbruk og drivverdig skog, fortsetter han.

– 30 prosent vern av alt land- og vannareal vil med stor sannsynlighet båndlegge for mye av drivverdige naturressurser og kan ikke støttes.

– Vi har tatt vår andel

Ordfører Jon Rikard Kleven (Sp) i Vinje kommune, opplyser at 27 prosent av kommunens arealer allerede er vernet. Samtidig understreker Kleven at han er «imot vern som skal skje med grunnlag i et prosenttall».

– Jeg tenker at det er rart at et prosenttall skal være et mål for vern i stedet for områdeslag, vegetasjon, dyrebestanders leveområde og lignende. Villreinen sitt leveområde, en nasjonalpark eller et landskapsvernområde har konkrete årsaker for vernet, påpeker Kleven.

Heller ikke ordfører Jan Gaute Bjerke (Ap) i Nore og Uvdal kommune, er «per dags dato» for et vern av 30 prosent av arealene i egen kommune, hvis det skulle bli aktuelt.

– En del av Hardangervidda nasjonalpark samt Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat ligger i Nore og Uvdal kommune, slik at vi har allerede båndlagt områder, forklarer Bjerke.

Ordfører Roald A. Haug (Ap) i Ullensvang, som er Sør-Norges største kommune i areal, opplyser at han tror at mer enn 30 prosent av kommunen hans er vernet per i dag.

– Vi er kommunen med det største arealet på Hardangervidda og i Folgefonn Nasjonalpark. Vi har to store verneområder til. Pluss at hele Opovassdraget på 484 kvadratkilometer er verna vassdrag. Vi har vern i flere bygder og i Odda sentrum. Hardangerfjorden er vel ikke verna, men store deler av fjordarealet vårt har ulike former for restriksjoner, opplyser Haug.

Ordfører Mariann Skotte (Sp) i Lesja kommune avviser blankt tanken på mer lokalt vern.

– Vi har allerede 76 prosent vern av samlet areal. Det er ikke mer å ta av i Lesja, så det vil være uaktuelt og helt uakseptabelt å skulle verne mer. Vi har tatt vår andel av det nasjonale vernet, understreker Skotte.